

Cercetarea suferă de lipsa „viselor” și a celor „cu adevărat chemați”

Test de personalitate fără veleități profesionale și joc vechi de societate, chestionarul lui Proust a devenit mai cunoscut prin aplicarea sa de către Bernard Pivot în cadrul emisiunii „Bouillon de culture”. Pornind de la acest model clasic, am creat un formular complet adaptat, menit să restituie imaginea cercetării românești prin ochii unor personalități care se dezvăluie totodată pe sine, prin raportare la acest domeniu. Prof. univ. dr. Ioan Ștefănescu, Directorul General al ICSI Rm. Vâlcea în perioada 1993-2016, este invitatul acestei ediții. ■ Alexandru Batali

1 Principala dumneavoastră calitate?

Este dificil să fac o autoevaluare corectă. Cred că am preferat de multe ori să mă privesc prin ochii oamenilor cu care interacționez. Și totuși, dacă ar fi să fac o analiză și să concentrez totul într-un cuvânt, acesta ar fi perseverența. Perseverența în tot ceea ce am întreprins, nemijlocit cuplată cu o conștiințiozitate generală. Vreau să știți că în activitatea de cercetare lucrurile nu merg niciodată "lin", fără probleme, astfel încât perseverența m-a ajutat foarte mult.

2 Principalul defect?

Cu referire la aceeași dificultate a autoevaluării și un nivel ridicat de incertitudine, aș putea menționa doar ce cred că a fost continuu un inconvenient pentru activitatea mea: un nivel ridicat de sentimentalism față de situațiile umane, cuplat uneori poate cu o prea mare încredere în cei cu care am colaborat, nu întotdeauna justificată de realitate.

3 Deviza după care vă călăuziți în profesie?

"O muncă asiduă, îndreptată către tot ceea ce este novator și de folos societății, asigură întotdeauna succesul". Deși nu mi-am propus niciodată să am o deviză

călăuzitoare, cred că cea menționată poate fi considerată ca un sumar al unor principii de lucru în întreaga mea carieră.

4 Trăsătura pe care doriți să o întâlniți la un cercetător?

Inventivitatea și curiozitatea. De departe aceste calități umane sunt considerate de mine premisele pe care trebuie să se bazeze cariera oricărui tânăr care pornește la drum în cercetare. Ulterior, trebuie să se adauge capacitatea de muncă și spiritul de a lucra în echipă.

5 Ce prețuiți cel mai mult la partenerii din proiectele de cercetare?

Evident că mi-ar place să observ o implicare totală în cadrul parteneriatelor. Dorința de a obține rezultatele propuse inițial în proiecte ar trebui să fie împărtășită de toți partenerii și împărtășită și responsabilizată în egală măsură. Există de multe ori tendința ca efortul principal (uneori aproape total) să fie susținut pe umerii coordonatorului, cu o evidentă relaxare din partea celorlalți parteneri. Și totuși, cred cu tărie că un parteneriat trebuie să se bazeze pe încredere, chiar la nivel personal între parteneri, pentru ca astfel să aducem plus valoare cercetării românești.

6 Locul unde ați dori să faceți cercetare

Probabil că un răspuns generic ar fi "acolo unde aș avea colaboratorii pe care îi doresc, infrastructura necesară și o rampă ușoară de promovare". Cu toate acestea, ținând cont de sentimentalismul pe care l-am pomenit deja, o să răspund fără ezitare, la ICSI Râmnicu Vâlcea, acolo unde am petrecut practic mai mult de patruzeci de ani de activitate și unde am reușit alături de colectivele de cercetători să dezvoltăm o multitudine de activități inovatoare, implementate astăzi în economia românească.

7 Descoperirea științifică pe care o apreciați cel mai mult?

De-a lungul carierei mele am avut numeroase descoperiri științifice "favorite". Lucrurile au evoluat, timpul a trecut ... și acum cred că sunt entuziasmat de progresele științifice legate de fuziune și de întregul angrenaj internațional (la care suntem și noi angrenați, cu o mică parte) în revoluționarea energiei mondiale.

8 Personalitatea științifică pe care o admirați?

Am crescut și am fost format în așa-numita "școală" a Domnului Acad. Marius Peculea, așa că evident răspunsul meu nu poate fi decât - Acad. Prof. Marius Peculea.

Cuvântul școală își are conotația sa imprimată în timp. Orice metodă experimentală, orice detaliu de execuție, orice măsurătoare și orice interpretare a datelor experimentale trebuia susținută și înțeleasă. Totul era foarte bine gândit și calculat cu minuțiozitate. Iar toate aceste lucruri de zi cu zi, care pentru noi toți, fizicieni, chimiști, ingineri sau tehnicieni, însemnau normalitate, ne-au definit și

Prof. univ. dr. Ioan Ștefănescu, Directorul General al ICSI Rm. Vâlcea în perioada 1993-2016

ne-au conturat ca viitori cercetători.

Am avut șansa să lucrez sub îndrumarea unuia dintre personalitățile românești care au gândit strategia României privind energia nucleară și a conceput filiera de producere a apei grele. Am avut privilegiul de a asista la un management orientat spre transferul de cunoștințe către economia românească, imprimat de personalitatea Domnului Acad. Marius Peculea.

9 Persoana care v-a influențat cel mai mult cariera științifică?

Voi reînnoi declarația anterioară – Acad. Marius Peculea.

Vreau să vă spun că la începutul anilor '90 am lucrat alături de dânsul la strategia de dezvoltare pe termen scurt și mediu a institutului, lucru care mi-a șlefuit atât educația, cât și gândirea. Era perioada în care s-a făcut tranziția de la cercetările specifice tehnologiei de producere a apei grele către un nou program, acela al separării tritiului și deuteriului. A fost un examen al vieții pe care l-am trecut cu entuziasm și încredere, motiv care l-a determinat pe Domnul Acad. Marius Peculea să mă recomande în anul 1993 pentru funcția de Director General al institutului. Este firesc ca sentimentele mele

de respect, stimă și gânduri bune, să-i fie adresate și să-l călăuzească pretutindeni.

10 Liderul din sistemul CDI pe care îl admirați?

Greu de diferențiat între diferitele abordări ale coordonării sistemului de cercetare din România. Dificultatea de a prioritiza devine și mai greoaie în condițiile în care nivelul de succes a fost afectat fundamental și de alți factori externi sistemului de cercetare, independent de viziunea și dorința personală a liderului temporar prezent în fruntea autorității respective. Ceea ce sunt însă convins este că există câțiva care vor rămâne în istoria recentă a cercetării românești (dacă pot spune așa) ca persoane cu dorință de progres și dorință de a impulsiona sistemul de cercetare, pe când alții vor fi categorisiți drept simple instrumente politice ale vremii.

11 Principalul merit în sistemul de CDI?

De a fi prezent și aproape de orice inițiativă benefică sistemului, cu precădere a ICSI Rm. Vâlcea. Am urmărit ca institutul să dispună de o infrastructură de cercetare de ultimă generație pentru domeniul nostru de competență, motiv pentru care de-a lungul anilor, la un ciclu de minimum 4 ani, în cadrul sistemului de cercetare-dezvoltare-inovare al institutului au apărut noi investiții specifice studiului izotopilor, a investigațiilor și aplicațiilor pentru energie-mediu, cu o orientare primordială către transferul tehnologic.

12 Regretul cel mai mare?

Nu cred că am un astfel de regret. Evident, pe parcursul activității mele am

avut numeroase îndoieli, dar și regrete, de la a nu reuși să conving decidenții vremii de utilitatea și fezabilitatea unor proiecte de cercetare-dezvoltare și până la regretul de a pierde pe parcursul acestui lung drum numeroși parteneri și colaboratori.

13 Cercetarea românească: puncte forte, puncte slabe?

Există în atitudinea mea generală o anumită rețineră în a categorisi și analiza critic ceea ce alții au construit. Aceasta duce și la o atitudine continuă de adaptare a activității mele în fruntea institutului de la Vâlcea la condițiile existente la un moment dat. Cred însă, luând ca referință experiența din cadrul ICSI Rm. Vâlcea, dar și ceea ce am observat la alți colaboratori, că cercetarea românească este pe un trend ascendent, aproape de excelent din punct de vedere al infrastructurii, dar mai puțin satisfăcător din punct de vedere al cantității, și mai ales a recrutării resursei umane de calitate. O fragmentare pe multe direcții, cuplată și de o suprapunere fără cooperare pe câteva domenii esențiale, conduce la inexistența unei mase critice pe topici de interes, astfel încât rezultatele nu sunt pe măsura investițiilor făcute.

Din păcate asistăm astăzi la dezvoltarea unor infrastructuri de cercetare care tind să devină nefuncționale, în principal din cauza imposibilității de atragere a cercetătorilor de calitate, nemotivați fie din considerente financiare, fie de ordin personal.

14 Cel mai bun proiect de cercetare existent?

Există multe proiecte în momentul de față care sunt promițătoare, atât din punct de vedere al rezultatelor așteptate, cât și al impactului asupra societății în general. Dacă ar fi să mă gândesc doar la cele ale institutului, pot spune că la vremea lor, fiecare proiect de cercetare ulterior transferat către industrie a fost « cel mai bun proiect », și mă refer aici cu precădere la « apa sărăcită în deuteriu », « programul de criogenie și separare a tritiului – specific detritierii apei grele », sau « heliul lichid ». La nivel național, în acest moment proiectul ELI este proiectul cel mai vizibil și cel mai de amploare din punct de vedere al finanțării, dar nu cred că este normal "să punem toate

merele într-un singur coș". În general, un proiect de cercetare poate fi analizat corect numai după finalizare, astfel încât cred că mai avem de așteptat.

15 Cel mai defectuos proiect de cercetare?

Nu cred că există un "cel mai defectuos" proiect. În schimb, cred că "defectuoase" au fost o multitudine de proiecte finanțate, în special în ultimii 5 ani, care, lipsite de finanțările contractate inițial, s-au transformat în simple hârtii raportate, cu o pierdere inutilă de bani, chiar dacă erau deja mult limitați. Și vorbesc despre sute de proiecte eșuate...

16 Cea mai bună politică de cercetare din ultimii ani?

Cred că fiecare viziune existentă (cu câteva excepții, una chiar de dată recentă!) în fruntea autorității de cercetare - indiferent cum s-a numit la un moment dat - a avut și puncte progresiste, dar și elemente care s-au dovedit nerealiste și care pe parcurs au fost eliminate. De multe ori sistemul de cercetare s-a manifestat ca un organism atacat de viruși, pe care din fericire anticorpii i-au eliminat.

17 Cea mai proastă decizie la nivelul politicii de cercetare?

În general cea mai proastă abordare a fost bazată pe negarea generală a ceea ce a fost înainte, fără a judeca calitățile și defectele punctuale ale sistemului. Acesta este motivul pentru care de cele mai multe ori politicile în cercetarea românească se resetează la un ciclu aproximativ de patru ani, discontinuitățile fiind elemente importante în limitarea progresului științei în România. Din păcate această lipsă de detașare politică a influențat și deciziile punctuale privind unele institute și, mai mult, s-a ajuns la nivelul personal.

18 Șansa relansării cercetării românești?

Există în cercetarea românească o serie de direcții pozitive și de interes social. Cred că în perioada imediat următoare va urma o etapă de selectare a temelor de cercetare și o îngustare a direcțiilor prioritare, în special pentru o mai bună focalizare a eforturilor, atât umane, cât și financiare, în scopul obținerii de rezultate notabile și creșterii vizibilității.

Este important să găsim soluții de a convinge tinerii cu potențial din școlile românești să rămână și să se implice în sistemul de cercetare românesc. Există o infrastructură similară celor din țările dezvoltate, există condiții de lucru apropiate, dar... lipsa celor "cu adevărat chemați" este acută. Situația este nu departe de ceea ce se întâmplă în sistemul de sănătate din România, păstrând proporțiile asupra repercusiunilor directe asupra societății românești, dar cu impact pe termen lung similar.

19 Imagine-metaforă a cercetării românești?

Până în momentul în care decidenții din România vor conștientiza ceea ce înseamnă "Politica bazată pe cunoaștere", putând veni astfel în slujba interesului cetățeanului, activitatea de cercetare, sistemul de cercetare rămâne lipsit de viziune și de obiective.

În locul unei metafore așa da ca exemplu un cunoscut proverb: "Viziunea fără acțiune este doar un vis. Acțiunea fără viziune, doar pierdere de timp. Viziunea însoțită de acțiune poate schimba lumea". Până la a "schimba nu lumea, dar măcar România", așa cum ar fi de așteptat, nouă ne lipsesc "visele". Visele se traduc în programe care să contribuie direct la bunăstarea țării. Un exemplu edificator, chiar dacă nu este din această perioadă de timp, este prea puțin cunoscutul program de cercetare nucleară, care a contribuit decisiv la implementarea energiei nucleare în România, și care în momentul de față este anihilat.

20 Comentariu liber despre noua Strategie CDI 2014-2020

Nu este nici timp nici spațiu pentru a discuta toate problematicile relative la Strategia CDI. Insist în a spune că punerea cercetării în slujba cetățeanului român este primordială și trebuie să primeze în strategia de cercetare. A insista în mod continuu în a susține că singurele rezultate notabile pentru cercetarea românească sunt articolele, a condus la disiparea și fragmentarea acestora într-un "puzzle" de mii de proiecte ce implică un număr redus de cercetători, fără nici o anvergură, fără o corelare și management general. Puzzle-ul este de nerezolvat și în consecință și eforturile sunt cu mult superioare rezultatelor.